

Beste lezer,

Dinsdagavond 29 september ontmoeten geïnteresseerden elkaar in Vlaardingen, om te praten over transitie. Deze eerste masterclass, met als discussieleider PJ Beers (DRIFT / HAS Hogeschool), vormde tegelijkertijd de aftrap van de [Voedselfamilies Academie](#). Dit is een initiatief van meerdere betrokkenen om gedurende een jaar samen met mensen te werken aan het toekomstbestendig maken van hun bedrijf of organisatie binnen de veranderende landbouw omgeving.

Gerben Splinter (WEcR) schetst in het kort de aanpak en Koos Dekker (HAS Hogeschool) geeft een toelichting op de rol die coaches kunnen vervullen binnen dit traject.

Samen met Rachelle Eerhart (Voedselfamilies) kijken we terug op een mooie en intensieve bijeenkomst! Dat is ook de reden van dit bericht – we hebben kort de inhoud en onze discussie samengevat, zodat je die zelf nog eens kunt terug lezen. En voor wie de eerste heeft gemist is deze samenvatting hopelijk een fijne kickstart om de [tweede bijeenkomst](#) op 13 oktober a.s. mee te beginnen.

In dit document vermelden we wat we hebben gedaan op 29 september, wat de transitiekundige achtergrond daarbij is, en wat we hebben geleerd toen we samen keken naar het voedselsysteem. Zie hiervoor ook de apart bijgevoegde PDF met de presentaties van Gerben en PJ.

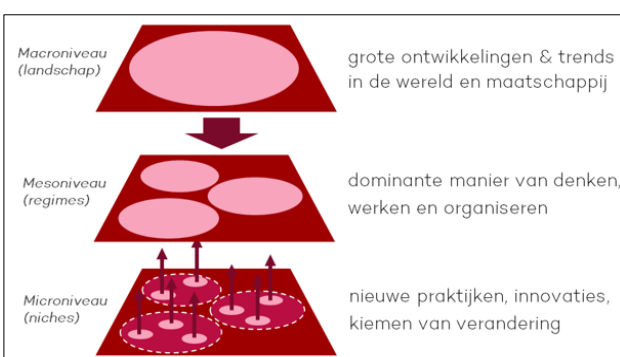
Programma eerste masterclass: De Transitie-opgave

Wanneer heb je een transitieopgave? Als er allerlei ontwikkelingen op je af komen, die maken dat je niet meer op de oude voet door kunt gaan. Als *doing things better* niet meer werkt (op de lange termijn althans) en als je dus *betere (andere) dingen moet gaan doen*. De eerste bijeenkomst had als belangrijkste doel om samen na te gaan of we een *transitieopgave* hebben. Niet trouwens dat alle deelnemers daar hetzelfde over denken. Maar dat maakt ook niet uit – als je maar weet hoe je voor jezelf kunt bepalen of *jij* vindt dat er een transitieopgave is.

In de bijeenkomst hebben wij een presentatie gegeven van het Multilevel Perspectief op transitie, omdat je daarmee kunt bepalen in hoeverre je vindt dat er een transitieopgave is. En omdat het Multilevel Perspectief nogal abstract is hebben we er meteen maar even mee geoefend tijdens de bijeenkomst. Want hoe sneller je het een paar keer fout doet, hoe sneller het ook goed gaat, met leren. We beschrijven hieronder kort het multilevel perspectief, en de resultaten van ons gesprek tijdens de eerste bijeenkomst.

Multilevel Perspectief

Een centraal uitgangspunt van de transitiekunde is dat onze maatschappij zich organiseert volgens *maatschappelijke functies*. Het voedselsysteem, om meteen maar het belangrijkste voorbeeld te nemen, heeft als *functie* dat we over voldoende, voedszaam en betaalbaar voedsel beschikken. Hoe werkt het in zo'n *functionele maatschappelijke systeem*? Wat mensen doen, het handelen van mensen en hun dagelijkse praktijk, wordt in banen geleid door allerlei infrastructuren, wet- en regelgeving, gewoontes, cultuur. Van bijna elk systeem kun je wel een indruk geven hoe het er uit ziet, wat de dominante *structuur, cultuur en praktijk* van het systeem zijn. Dat noemen we het "regime." En ja, da's nogal een abstracte definitie, en daarom is het ook zo belangrijk om met een concept als "regime" te oefenen. Zie onze samenvatting hier onder.

Wat doen regimes? Regimes hebben de neiging om steeds stabiel en complexer te worden, steeds weer beter. Maar elke paar generaties veranderen maatschappelijke systemen ingrijpend.

Dat komt meestal door bedreigende krachten van buiten, die niet goed op te vangen zijn met *stelsysteemverbetering*. Die krachten – het geheel van trage, autonome processen en de onvoorziene rampen en gebeurtenissen van buiten het systeem – noemen we het *landschap*. Belangrijkste punt: we spreken van een *transitieopgave* wanneer bedreigende landschapsontwikkelingen niet kunnen worden opgevangen door bestaande systemen verder te optimaliseren. Dus als je zelf wilt bepalen of er een transitieopgave is, dan moet je proberen na te gaan hoe regime en landschap er uit zien, en of het landschap voor problemen zorgt die niet kunnen worden opgelost door het regime.

Stel, je komt tot de conclusie dat er inderdaad een transitie nodig is. Wat dan? In elk systeem bestaan er niches waarin vernieuwers werken aan alternatieve praktijken, waarin het gangbare niet gangbaar is. Als het regime onder druk staat, dan kan dat juist kansen bieden aan radicale vernieuwers, omdat zij beter in staat zijn om in te spelen op een veranderend landschap. Een transitie ontstaat als een co-evolutie van niches en regime zorgt voor een ontwikkeling richting een nieuw, ander systeem. Niet *doing things better*, maar *doing better things*.

En, lezer, dan is het ook interessant om te kijken waar je zelf staat. Opereer ik in het regime? En hoe ontsnap ik dan? Zit ik in de niche? Hoe kan ik dan groeien? Of misschien wel midden tussen regime en niche?

Resultaten van onze multilevel-analyse van het voedselsysteem

We vatten hieronder onze analyse van regime en landschap samen. Lezer, bedenk goed dat de analyse er met een andere groep heel anders had uit gezien. Belangrijkste is vooral dat we samen de begrippen regime en landschap goed hebben toegepast. Maar vul gerust je eigen ideeën aan, en laat het ons weten als je de zaken toch heel anders ziet! Daar geven we graag alle ruimte aan.

Regime

Onze landbouw is grootschalig, intensief en gebaseerd op monocultures. We blinken uit in efficiëntie, we zijn in staat om nagenoeg alle aspecten van de productie te controleren, en dat doen we ook. Onze producten gaan naar de wereldmarkt, en daar komt ons eten ook vandaan, onpersoonlijk, via de supermarkt. Dat hangt samen met de Nederlandse delta, met het Nederlandse klimaat en met de Rotterdamse haven.

Stad en landbouw zijn twee gescheiden werelden, alleen verbonden door recreatie. De cultuur van de landbouw: log, behoudend, en traditioneel. Trots. En de eetcultuur: snel en gemakkelijk. Als het maar niet te veel tijd kost: kant-en-klaar, veel bewerkt. Maar ook luxe. De consumenten in het voedselsysteem zijn lui, vinden dat alles, qua eten, moet kunnen. En willen dat ook.

Willemijn Nagel (Natuurmonumenten): “Als mens houd ik van gemak. Door alles wat ik doe heb ik vaak tijdgebrek. Dat helpt niet mee om dingen anders te doen. Dat ik moeite moet doen om een voedselpakket op te halen bij Herenboeren.”

En dat systeem wordt op z'n plek gehouden door allerlei overheden, wetten en regels. De EU die de landbouw stuurt via het GLB en de landbouwsubsidies. De Nederlandse overheid die met regelgeving voor steeds meer beperkingen van de landbouw zorgt. De Waterschappen. De Provincie. We modderen samen door in de polder, ook met Natuurmonumenten en andere milieu-organisaties, maar zonder voor daadwerkelijke oplossingen te komen, voor bijvoorbeeld stikstof.

Johan van Dalen (Hazera): “Regelgeving zou steeds minder worden is ons door de politiek beloofd, maar ik zie het niet. We krijgen steeds meer beperkingen. We zitten vaak vast in een spin van afspraken uit het verleden waar een streep doorheen moet.”

En heel diep in het systeem zit de logica van de vrije markt, verstopt als ideologie. Winsten worden geprivatiseerd, risico's worden afgewenteld, op de samenleving, op de toekomst, op verre streken. We komen weinig tot het nemen van individuele verantwoordelijkheid, de economie gaat boven rechtvaardigheid.

Landschap

Wat komt er op het voedselsysteem af? Een heel scala aan ontwikkelingen. Te veel om hier samen te vatten, dus geven we het landschap weer als lijstje:

- Klimaatverandering → droogte, extremer weer
- Toenemende wereldbevolking
- Een reeks van zoönosen, zoals nu ook weer corona bij de nertsen
- Groeiende maatschappelijke ongelijkheid
- De strijd om de publiek-private ruimte: landbouw versus woningbouw versus recreatie
- Veranderende eetpatronen → steeds plantaardiger
- Afnemende natuurlijke hulpbronnen (biodiversiteit, fosfaat, ...)
- Het grootschalig wegvallen van allerlei maatschappelijke zekerheden. Mensen hebben behoefte aan houvast, maar dat is er steeds minder. Maar wel een algemene beleving dat het "steeds minder" wordt.
- Information overload. Met social media hebben we onbeperkt toegang tot informatie, maar we ontberen ook steeds meer de competentie om fake news van kennis te onderscheiden.

Floris Visser (Public Food): "Ik zie de maatschappelijke ongelijkheid steeds groter worden en dat raakt ook ons voedselsysteem. Externe maatschappelijke kosten worden verlegd naar een verdere toekomst. Uiteraard kan een individu het anders doen, maar het verandert pas echt als er in de keten ingrepen plaats gaan vinden voor een groter effect. "

Ter besluit

En is er een transitie-opgave? Voor de meeste deelnemers was het antwoord op die vraag: "Ja." In de volgende bijeenkomst is dat antwoord het startpunt om te kijken naar je eigen rol en positie. Wat is je plek in de transitie? Waar sta je? Wat doe je vandaag, en welke kant zou je op willen? Waar liggen kansen? Waar obstakels? We helpen je op weg met een speciaal ontwikkeld raamwerk voor businessmodellen in transitie, maar natuurlijk staat je eigen bedrijf of organisatie de volgende keer op de eerste plek.

Dirk Gravesteyn (Biologisch melkveebedrijf) : "Ik maak onderdeel uit van het huidige regime door te leveren aan de grote melkfabriek en van de voerleverancier te betrekken. Ik probeer kritisch te kijken naar mijn relaties en waar nodig gewoontes te doorbreken. Zoekende naar nieuwe mogelijkheden."

Wij hopen je zeker weer te zien, deze keer online op 13 oktober om 19.30 uur (meld je nog even aan op onze website als je dat nog niet hebt gedaan) . Voel je vrij om deze samenvatting te delen, en ook om anderen mee te nemen naar de volgende bijeenkomst. Graag tot ziens!

PJ Beers, Gerben Splinter, Rachelle Eerhart en Koos Dekker

Masterclass dinsdagavond 13 oktober: “Welke nieuwe businessmodellen geven de landbouw toekomst?”

Nieuwe businessmodellen worden door de deelnemers toegepast op het eigen bedrijf of organisatie. Transformatieve businessmodellen hanteren een bredere opvatting van waarde (niet alleen economisch), gaan ook uit van de waarde in de toekomst en weten een veranderende omgeving aan te grijpen als ontwikkelmogelijkheid. Aan het eind van deze bijeenkomst heb je een beeld van hoe jouw bedrijf of organisatie in de toekomst kan bestaan, en inspiratie om daarmee aan de slag te gaan.